

Рішення
разової спеціалізованої вченої ради
про присудження ступеня доктора філософії

Здобувач ступеня доктора філософії Кирило ДИМОВ, 1998 року народження, громадянин України, освіта вища: у 2020 році закінчив Національний університет «Одеська юридична академія», де здобув кваліфікацію: ступінь вищої освіти «магістр», спеціальність «право», юрист, співзасновник та виконавчий директор БО БФ «Волонтерський штаб - Другий Фронт», виконав акредитовану освітньо-наукову програму Національного університету «Одеська юридична академія», Міністерства освіти і науки України, м. Одеса (ОП 37285 Міжнародне право (293 Міжнародне право)).

Разова спеціалізована вчена рада, утворена наказом Національного університету «Одеська юридична академія», Міністерства освіти і науки України, м. Одеса, № 1332-10 від 20 травня 2025 року, у складі:

Голови разової спеціалізованої вченої ради **Хашматулли БЕХРУЗА**, д.ю.н., професора, завідувача кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Рецензентів: **Олени СУРІЛОВОЇ**, д.ю.н., професора, професора кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Катерини МАНУЇЛОВОЇ, к.ю.н., доцента, доцента кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Офіційних опонентів: **Тетяни ДРАКОХРУСТ**, д.ю.н., доцента, професора кафедри теорії права та конституціоналізму Західноукраїнського національного університету;

Тамари КОРТУКОВОЇ, доктора філософії з міжнародного права, доцента, доцента кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права Державного торговельно-економічного університету,

на засіданні «04» липня 2025 року прийняла рішення про присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 29 «Міжнародні відносини» Димову

Кирилу Борисовичу на підставі публічного захисту дисертації «Міжнародно-правові механізми захисту біженців в умовах міграційної кризи» за спеціальністю 293 «Міжнародне право».

Дисертацію виконано в Національному університеті «Одеська юридична академія», Міністерства освіти і науки України, м. Одеса.

Науковий керівник – Грушко Мальвіна Валеріївна, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія».

Дисертацію подано у вигляді спеціально підготовленого рукопису.

Дисертація дозволила автору сформулювати за результатами дослідження низку наукових положень, висновків та пропозицій, а саме:

В результаті дослідження особисто дисертантом сформульовані нові наукові положення та висновки, зокрема:

вперше:

запропоновано власне визначення поняття «міграційна криза» як процесу масового переміщення осіб, спричиненого збройними конфліктами, структурною економічною дестабілізацією з наслідками для фізичного виживання населення, систематичними порушеннями прав людини, екологічними катастрофами або політичною дестабілізацією, який унеможлиблює звичайне функціонування механізмів надання захисту та вимагає невідкладного реагування з боку національних і міжнародних правових інституцій;

сформульовано «правову специфіку» поняття «міграційна криза» через об'єктивну невідповідність чинної системи міжнародно-правового регулювання та наявних механізмів захисту прав людини, новітнім викликам, що виникають внаслідок масштабних і комплексних міграційних процесів. Обґрунтовано необхідність нормативного перегляду існуючих правових підходів і адаптації міжнародно-правових інструментів до умов кризової мобільності, характерної для останніх двох десятиліть;

здійснено ґрунтовне вивчення міграційної кризи в Україні в контексті міжнародного збройного конфлікту на території України внаслідок військової агресії російської федерації, у межах якого виявлено нові виклики у сфері надання міжнародного захисту, пов'язані з масовим переміщенням цивільного населення. Окреслено проблеми правової невизначеності, обмеженого доступу до процедур надання захисту, нестачі ефективних засобів оскарження рішень міграційних органів, відсутності адаптованих до умов війни механізмів обліку та супроводу вразливих категорій осіб, а також неузгодженості між національним законодавством та міжнародними стандартами, а також практиці недотримання принципу невислання;

проведено порівняльно-правовий аналіз інституту гуманітарного пароллю в імміграційному праві США (зокрема програми U4U), а також систем захисту біженців у Республіці Польща, Французькій республіці та Королівстві Швеція, що дало змогу визначити структурні відмінності у процедурних гарантіях і ступені доступу до соціальних прав порівняно з українською моделлю. Враховано останні зміни міграційної політики США, зокрема призупинення прийому нових заявників за програмою U4U у 2025 році, що безпосередньо вплинуло на правовий статус та рівень захисту українських біженців, які перебувають у США.

удосконалено:

науково-практичний підхід до оцінки ефективності міжнародних механізмів захисту біженців через аналіз діяльності ключових міжнародних та регіональних організацій з урахуванням їх мандату, доступу до кризових територій, фінансової автономії та впливу на імплементацію міжнародних стандартів у національних системах. Запропоновано нову логіку порівняльного аналізу, що охоплює не лише нормативну базу, а й реальні механізми доступу до захисту, інтеграції та правової визначеності статусу біженців;

підходи до інституційної трансформації Міжнародної організації з міграції шляхом розширення її мандату у сфері захисту прав біженців. Запропоновано закріплення правозахисного компонента, посилення процесуальної автономії та інтеграцію механізмів моніторингу МОМ до системи ООН. Така реформа сприятиме більш ефективній взаємодії з УВКБ ООН та підвищенню здатності МОМ до оперативного реагування в кризових ситуаціях;

теоретико-правове розуміння поняття «біженець» шляхом обґрунтування доцільності його розширеного тлумачення з урахуванням сучасних глобальних викликів - зокрема збройних конфліктів, економічних проблем, екологічних катастроф, колапсу державних інституцій тощо. Визначено, що таке розширення дозволить заповнити нормативну прогалину між реальними потребами захисту та формальною правовою рамкою, передбаченою Конвенцією про статус біженців 1951 року;

змістовне тлумачення підстав для надання додаткового та тимчасового захисту в українському законодавстві. Обґрунтовано необхідність доповнення дефініції «особа, яка потребує додаткового захисту» (ст. 1 Закону України «Про біженців та осіб, що потребують тимчасового або додаткового захисту») орієнтовним переліком типових ризиків, які мають враховуватись під час індивідуальної оцінки ситуації заявника.

подальшого розвитку набули:

концепція узгодження міжнародних і національних стандартів захисту прав біженців - через аналіз впливу рішень ЄСПЛ (справи M.S.S., Tarakhel) на практику країн ЄС та адаптацію цих стандартів у правову систему України;

підхід до інституційної взаємодії міжнародних, регіональних та національних органів у контексті формування механізму реагування на міграційні кризи, зокрема, на міграційну кризу внаслідок агресії РФ проти України;

принцип невислання – через уточнення його процесуальних гарантій: права на доступ до процедури притулку, ефективного засобу правового захисту та оцінки ризиків у змішаних міграційних потоках;

осмислення положень регіональних актів щодо біженців - шляхом дослідження їх імплементації в Латинській Америці, зіставлення з європейськими й африканськими моделями та обґрунтування їх потенціалу для інтеграції в Конвенцію про статус біженців 1951 року;

підхід до оцінки національної процедури розгляду заяв про притулок в Україні – з фокусом на процесуальні гарантії та відповідність міжнародним стандартам.

Дисертація виконана українською мовою.

За змістом дисертація відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою КМУ від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами), Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом МОН України від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою КМУ від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами).

Здобувач має 15 публікацій, у тому числі у 10 тез доповідей на науково-практичних конференціях, а також 5 статей, опублікованих у наукових періодичних виданнях, перелік яких затверджено МОН України, зокрема:

1. Грушко М. В., Димов К. Б., Гармонізація норм міжнародного права щодо захисту українських біженців у правових системах США і Канади. Академічні візії. 2023. № 26. С. 1-5. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15341223>

2. Димов К. Б. Реформування міграційного законодавства ЄС: Міжнародно-правовий аналіз ключових аспектів Нового пакту щодо міграції та притулку. Академічні візії. 2024. № 27. С. 1-5. DOI:

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10889995>

3. Димов К. Б. Міжнародно-правовий аналіз забезпечення прав і свобод вимушених мігрантів у країнах Європейського Союзу. Вісник Маріупольського державного університету. 2024. № 28. С. 49-55. DOI: <https://doi.org/10.34079/2226-3047-2024-14-28-49-55>

4. Димов К. Б. Еволюція судової практики ЄСПЛ щодо захисту прав біженців та шукачів притулку: сучасні тенденції та виклики. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2024. № 72. С. 156-159. DOI: <https://doi.org/10.32782/2307-1745.2024.72.31>

5. Димов К. Б., Вишнякова А. О. Проблеми статусу біженців хуту після геноциду в Руанді: міжнародно-правовий аспект. Держава та Регіони. Серія : Право. 2024. № 4. С. 266-271. DOI: <https://doi.org/10.32782/1813-338X-2024.4.43>

У дискусії взяли участь (голова, рецензенти, офіційні опоненти) та висловили зауваження:

Хашматулла БЕХРУЗ, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія», зазначив, що повністю погоджується з висновками офіційних опонентів та рецензентів щодо актуальності та обґрунтованості дисертаційного дослідження, а також вказав, що коли тема дисертації була затверджена, вона не була настільки актуальна для України, як зараз. Було розуміння, що ця тема була актуальною для Європейського Союзу, країн Африки, Латинської Америки тощо. Тому наразі дослідження має велике теоретичне та, на жаль, практичне значення для України.

Крім цього, в дисертації була використана методологія, яка дозволила вирішити ряд важливих наукових завдань. Як і в кожній науковій роботі, в дисертації Димова К. Б. наявний ряд дискусійних моментів. Щодо них вже зазначили у своїх відгуках офіційні опоненти, а також було зазначено в рецензіях рецензентів.

На думку Бехруза Х. Н. дослідження відповідає усім вимогам спеціальності 293 «Міжнародне право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 р. № 261 (зі змінами), Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами), а його автор

Димов Кирило Борисович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 293 «Міжнародне право».

Олена СУРІЛОВА, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія», критичні зауваження виклала у наданій рецензії та оголосила під час виступу, а під час дискусії зазначила, що теоретичне опрацювання проблематики, пов'язаної з захистом прав біженців має вагомим методологічним значенням для функціонування та розвитку міжнародного права у зв'язку з міграційною кризою, яка охопила сучасний світ та впливає на рівень захисту прав та основоположних свобод людини, національну та глобальну безпеку. Виникають нові норми, принципи та правила міграційної політики на міжнародному та національному рівні, але вони здебільшого розрізнені, не впорядковані і, саме тому, малоефективні.

Тому слід підтримати дисертанта у його намаганнях визначити існуючі проблеми та запропонувати шляхи їх вирішення засобами міжнародного права, зокрема, шляхом вдосконалення міжнародно-правових механізмів захисту прав біженців в умовах нової реальності, яка виникла у зв'язку з появою нових викликів та загроз міжнародному правопорядку.

Димову К. Б. вдалося досягти успіху та представити дисертаційне дослідження, яке характеризується високим рівнем теоретичної обґрунтованості результатів дослідження, які винесені на захист, мають ознаки наукової новизни та впливають з актуальності теми дослідження.

Сформульовані в дисертації висновки та пропозиції розширюють і поглиблюють існуючі уявлення про сутність та особливості міжнародно-правових механізмів захисту прав біженців. Цьому сприяла вдала внутрішньо узгоджена логічна структура дисертаційної роботи, а також вміння використання новітньої методології юридичної науки, які дозволили максимально повно висвітлити проблематику роботи. Імпонує також ґрунтовне визначення дисертантом рівня імплементації міжнародно-правових механізмів захисту біженців в національне законодавство України та пропозиції щодо його вдосконалення в умовах міграційної кризи, пов'язаною з агресією РФ проти України. Привертає увагу також високий рівень відображення та апробації результатів дослідження.

Дисертаційна робота Кирила Димова є завершеною, комплексною, цілісною науковою працею, яка за актуальністю, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю, практичною значущістю результатів відповідає спеціальності 293 «Міжнародне право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 р. № 261 (зі змінами), Порядку

присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами), а її автор Димов Кирило Борисович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 293 «Міжнародне право».

Катерина МАНУЇЛОВА, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія», критичні зауваження виклала у наданій рецензії та оголосила під час виступу, під час дискусії висловила слова вдячності дисертанту та науковому керівнику за вибір надзвичайно важливої та актуальної теми дослідження. Питання, порушені у дисертаційній роботі, є особливо значущими для сучасної міжнародно-правової науки та заслуговують на подальше глибоке вивчення.

У своєму виступі Мануїлова К. В. зазначила, що дисертація є самостійним завершеним науковим дослідженням високого рівня. Зміст роботи свідчить про проведення ґрунтовного та комплексного аналізу проблематики міжнародно-правових механізмів захисту біженців в умовах міграційної кризи, а сформульовані висновки мають як теоретичне, так і практичне значення.

Дисертаційне дослідження Димова Кирила Борисовича є надзвичайно актуальним у сучасних умовах. Міжнародне право відіграє важливу роль у розробці спільних стандартів і механізмів реагування на міграційні кризи, спричинені збройними конфліктами, переслідуваннями, екологічними катастрофами та іншими факторами. Проблеми теорії та практики міжнародно-правового захисту біженців потребують оперативного вирішення, оскільки їх ігнорування може призвести до загострення гуманітарних криз, порушення прав людини та дестабілізації міжнародної безпеки. Недосконалість чинних правових інструментів, відсутність уніфікованого підходу до визначення статусу біженця та нерівномірність розподілу відповідальності між державами створюють значні бар'єри для ефективного захисту осіб, які змушені залишати свої країни.

Робота відзначається високим рівнем наукової новизни, обґрунтованістю висновків і практичних рекомендацій, які можуть бути корисними не лише для подальших наукових розвідок, а й для практики застосування міжнародного права. Обсяг, структура, мова та стиль дисертації відповідають встановленим вимогам. Текст подано логічно, чітко та аргументовано, що відповідає нормам наукового стилю викладу. У роботі не виявлено ознак порушення академічної доброчесності.

З огляду на вищезазначене, дисертацію Димова Кирила Борисовича

«Міжнародно-правові механізми захисту біженців в умовах міграційної кризи» визнано такою, що відповідає спеціальності 293 «Міжнародне право», а також вимогам, визначеним Порядком підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук (постанова КМУ від 23.03.2016 р. № 261, зі змінами) і Порядком присудження ступеня доктора філософії (постанова КМУ від 12.01.2022 р. № 44, зі змінами).

Автор дисертації, Димов Кирило Борисович, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 293 «Міжнародне право».

Тетяна ДРАКОХРУСТ, доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри теорії права та конституціоналізму Західноукраїнського національного університету, виклала свої критичні зауваження у письмовому відгуку, а також оголосила їх під час виступу. У ході дискусії вона зазначила, що, поряд із позитивними моментами, у дисертації наявні й дискусійні аспекти, які раніше не були озвучені. За результатами ознайомлення з роботою, професор Дракохруст наголосила, що напрацювання здобувача відкривають перспективи для подальшого розвитку в науковому напрямку та висловила низку конструктивних критичних зауважень, окресливши при цьому і високий рівень наукової роботи.

Зокрема, вона звернула увагу на доцільність глибшого опрацювання тематики м'якого права (soft law), яке, попри відсутність обов'язкової юридичної сили, відіграє важливу роль у формуванні міжнародних стандартів, політик та рекомендацій. У цьому контексті професорка відзначила актуальність таких механізмів, як Керівні принципи ООН щодо внутрішнього переміщення, Глобальний договір щодо безпечної, впорядкованої та регулярної міграції 2018 року, а також діяльність Міжнародної організації з міграції МОМ, УВКБ ООН тощо. Окремо було наголошено на важливості аналізу того, як працюють рамкові підходи та документи, розроблені зазначеними організаціями, зокрема у сфері реагування на вимушене переміщення, зумовлене не лише міжнародними збройними конфліктами, а й змінами клімату. На думку професорки, включення цього аспекту могло би суттєво розширити перспективи подальших наукових досліджень здобувача.

Позитивно оцінено й обсяг використаних джерел іноземною мовою, що свідчить про глибокий порівняльно-правовий аналіз. Окремо було відзначено якість розробки проекту закону України щодо змін у сфері захисту прав біженців і осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту, а також порівняльну таблицю, яка дозволяє зрозуміти критерії розширення правового розуміння статусу біженця.

Також схвально відзначено аналіз дисертантом правотворчої політики

США, зокрема щодо міграційної політики адміністрації Дональда Трампа. Професорка підкреслила, що ці елементи додають роботі вагомому практичного підґрунтя, що, своєю чергою, створює основу для подальших змін не лише у національному, а й міжнародному законодавстві.

Підсумовуючи, Т. В. Дракохруст зазначила, що дисертація вирізняється високим рівнем, ґрунтовністю та практичною спрямованістю, і тому заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 293 «Міжнародне право».

Тамара КОРТУКОВА, доктор філософії з міжнародного права, доцент, доцент кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права Державного торговельно-економічного університету, критичні зауваження виклала у наданому відгуку та оголосила під час виступу.

У доповнення до вже висловлених тез вона звернула увагу на перспективні напрями подальших досліджень, зокрема на питання інструменталізації міграції, як чинника, що використовується у безпековому контексті. Доцентка зазначила, що безпековий вимір міграції сьогодні набуває дедалі більшого значення, і включення цього аспекту могло би суттєво посилити дослідження.

Позитивно була оцінена здатність дисертанта оперативно реагувати на динаміку правових змін, зокрема в межах Європейського Союзу. Так, було відзначено аналіз нещодавно ухвалених актів, зокрема Нового пакту ЄС щодо міграції та притулку. Це свідчить про те, що здобувач не лише вчасно сприймає нові документи, а й уміло інтегрує їх у зміст свого дослідження.

Окрему увагу доцентка звернула і на реалістичну оцінку національного законодавства України в сфері притулку. Було підкреслено, що дисертант об'єктивно окреслює проблемні аспекти вітчизняної нормативної бази та формулює низку практичних пропозицій щодо її вдосконалення.

Також Т. Картукова наголосила на стратегічному значенні дослідження, зокрема на запропонованих у роботі моделях ефективної співпраці між міжнародними та регіональними інституціями у напрямку гармонізації законодавства. Увагу привернув і комплексний підхід здобувача до теми повернення та реінтеграції вимушених мігрантів, що свідчить про врахування постконфліктного контексту та практичного значення дослідження для майбутньої розбудови національної політики.

Підсумовуючи, зазначила, що дисертація Кирила Борисовича Димова, виконана під науковим керівництвом доцентки Мальвіни Валеріївни Грушко, є комплексним, глибоким та актуальним науковим дослідженням, яке заслуговує на присудження здобувачеві ступеня доктора філософії за спеціальністю 293 «Міжнародне право».

Результати відкритого голосування:

«За» - 5 членів ради,

«Проти» - немає.

На підставі результатів відкритого голосування разова спеціалізована вчена рада присуджує Кирилу ДИМОВУ ступінь доктора філософії з галузі знань 29 «Міжнародні відносини» за спеціальністю 293 «Міжнародне право».

Відеозапис трансляції захисту дисертації додається.

Голова разової
спеціалізованої вченої ради

Хашматулла БЕХРУЗ